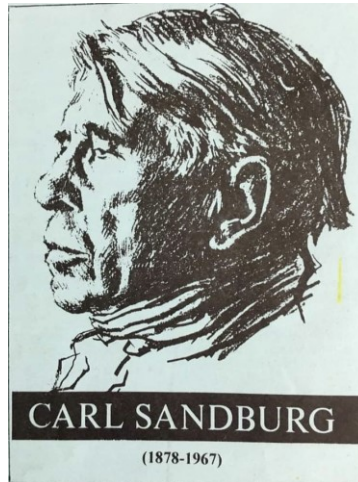

**Unâ mnatâ di piimi
Amiricani
di
CARL SANDBURG**

Apridusi tu limba Armânâ

di

Mihali Prefti

**Iditura "Zborlu a Nostru"
Freiburg 1996**

Ancllinu aestâ mnatâ di piimi Amiricani adusi tu limba Armânâ a dhascallui a meu di univirsitati Stefan Avădanei (Steve) di la cari loai nvetsu ti tsi va s-dzâcâ piisii, di la cari anvitsai putearea shi-ahândamea a zborlui. Fârâ tihisirea ta s-hiu a lui mathiti sh-fârâ nvetslu a lui nu minuiescu câ vrea s-potu s-pitrundu apurioasa sh-mistirioasa lumi a piisillei, nu vrea s-aveamu anasâ s-bâgamu pi frândza di carti atsea tsi dukeamu tu turlia a mea di-aspuniri. Steve - nafoarâ câ fu unu di nai mărlli dhascalli di mathitits tu-aestâ lumi, nai marli tsi lu-amu avutâ mini tu bana a mea – fu unu kritikistu sh-piitikeanu, dhascalu di piitikii, tsi apurisi sh-unâ univirsitati Amiricanâ anda fu ellimatu ti dhascalu oaspi tu-Amirikii.

CARL SANDBURG

Shcortâ biuyrafii

Piiti Amiricanu sh-biuyrafu, amintatu Galesburg, Illinois, la 6 di Yinaru, 1878, ditu pârintsâ imigrantsâ Suedez. Featsi polimlu Spaniolu-Amiricanu; lucră pi agrili a unâlli farmâ, la calea di heru, fu sicritaru di primaru, sh-iditoru. Lo nvetsu la Lombard College.

Sandburg lo s-acatsâ anami tu lumea litirârâ la 36 di aâni, cându, la 1914, ankirdhâsi unu primu ti unâ mnatâ di piimi, pritu cari sh-piima *Chicago*, tu cari ufilisea versulu libiru sh-tehnea a imagismului, tsi-lli adusi anami ca piiti rialistu aplicatu câtrâ temi di-aradâ cu oamiâni di-aradâ.

Di la 1918 pânâ la 1933 lucră ca scriitoru iditorialu la *Chicago Daily News* (Hâbâri Dzuari di Chicago). Tu aestu kiro anyrâpsi vulumili di piisii *Cornhuskers* (Azdruminâtorlli di Misuru), 1918, *Smoke and Steele* (Fumu sh-Cileki), 1920, *Slabs of the Sunburnt West* (Pishtireili a Ascâpitatâllei Arsâ di Soari), 1928, sh-*Good Morning America* (Bunâ Dimneatsa, Americă), 1928. Tuti aesti stihuri di piisii suntu pitrumti di-unâ ahândoasâ cridintsâ ti tirnintea ali Amirikii.

Sandburg easti ghini cunuscutu sh-ca adunâtoru di cântits di fulcloru Amiricanu, cântits tsi li publică tu vulumlu *The American Songbags* (Trastulu cu Cântitsi Amiricani), 1927.

Anamea al Sandburg ca biuyrafu armâni tru opira munumintalâ *Abraham Lincoln-The Prairie Years* (Añilli ditu Prerii), 1928, sh-*The War Years* (Añilli di Polimu), 1939. Ti Añilli di Polimu amintă Primlu Pulitzer, 1940. Cu Vulumlu *Complete Poems* (Piimi Cumpleti), 1951, Sandburg ankirdhâseashti nica unâ oarâ Primlu Pulitzer, nai mari primu tsi s-da tu-Amirikii cathi anu, ti litiraturâ.

Dupâ vulumlu di piimi *Honey and Salt* (Ñiari sh-Sari), 1963, Carl Sandburg s-astindzi ditu banâ la 22 di Alunaru, 196, Flat Rock, Carulina di Nordu.

Mihali Prefți

Ndauâ zboari ti litiratura Amiricanâ sh-maxusu ti piisii

Critikistulu Britanicu Sydney Smith, tru anlu 1820, s-antriba: “Cari-i atselu tsi-adhyivâseashti unâ carti Amiricanâ?” Sh-adâvga iara: “Amiricañilli nu-au litiraturâ - tutâ u importâ.” Ama, dupâ 150 di aña, litiratura Amiricanâ avea amintatâ ahântu multu câ unu kritikistu Britanicu pri numâ Julian Mitchell antriba: “Cum s-fatsi câ nuvilishtsâlli Amiricañi anyrâpsescu ahântu multu ma ghini di noi?”

Lo multu kiro a Amiricañiloru ta sâ-shi amintâ unâ litiraturâ natsiunalâ. Protslli culunishtsâ tsi-agiumsîrâ pi-aestu nău cuntinentu, dupâ 1600, nu-avea oarâ s-anyrâpseascâ cărtsâ. Bana eara multu greauâ tu-aesti locuri ayri, ti cari mashî s-alumta ta s-li-acatsâ. Ama, pi-anarya-narya, naua mileti/ natsiuni crishtea sh-unâ litiraturâ a loclui ahurhea s-fitruseascâ.

Câtrâ tru mesea a etuslui 19, treidzâts di aña dupâ antsâpâtoarea rimarcâ al Sydney Smith, Amiricañilli s-mârea cu-ankirdhâseri litirari sîryinipsiti sh-vruti di tuti miletsli. Nathaniel Hawthorne, Herman Melville, Edgar Allan Poe, etc., didea a lumillei capudoperi tsi shidea arada cu nai mărlî opera litirari ditu ntreaga lumi.

Cu ahurhita a etuslui 19, autori Amiricañi inshea tru padi tu tuti formili litirari. Washinton Irving sh-Edgar Allan Poe adra ditu short story (isturia shcurtâ) unu stilu litiraru ahoryea. Stihlu libiru al Walt Whitman sh-thiuriili litirari al Henry James dishellidea cărări nali tu piisii sh-fictsîuni. Tu dramâ, Eugene O’Neill entipusea dramaturyi ditu tutâ lumea cu a lui tehnikii dâldâsiti sh-temi nali.

Multsâ scriitori inshîrâ tru migdani tu-aestu etusu nausprâ, tsi s-alidzea di tuts alantsâ tsi nica cupia urnekili Britanitsi. Unâ aleaptâ idintitati s-dukea tu-a loru nali anyrâpseri.

Unu di-aeshtsâ eara **Edgar Allan Poe** (1809-1849), tsi ankirdhâsi anami ca piiti, anyrâpsitoru di isturii shcurti sh-critikistu litiraru. Tu piimili a lui *The Raven* (Corbulu) sh-*Annabel Lee* s-dukeashti a lui mari căshtigâ tsi daima avu ti metru sh-rimâ, cari didea iholu a piimâllei, sh-ti cari Poe avea multâ tiñii.

Walt Whitman (1819-1892) laotidzâ prota iditsii di piimi *Leaves of Grass* (Frândzâ di Iarbâ) tu 1857. Ti multsâ kritikishtsâ, stihlu al Whitman, tsi cura libiru, eara ca unâ livâ di-aerâ proaspitâ tu piisia Amiricanâ. Temili a lui suntu vrearea ti-a lui Patridâ tinîrâ sh-cu-anami, iu omlu bâneadzâ ixpîrientsa a unâlli dimucratsii fârâ pritsidentu. Tu vulumlu di piimi *Song of Myself* (Cânticu ti Mini Ishishi), elu cântâ anamea sh-mushuteatsa fisikeascâ shi spiritualâ a banâllei shi-a omlui.

Emily Dickinson (1830-1886) nu fu multu cunuscutâ tru banâ câ bână tu singurâtati, ama mushatili a llei piimi di vreari, fisi, moarti, itirnitati, nai ma multi laotidzati dupâ moarti, cu rimi impirfecti sh-limbâ nauâ tsi nu eara tu-aradâ cu traditsea, entipusîrâ multsâ piitats ditu etuslu yinghits.

Sidney Lanier (1842-1881), anyrâpsea piimi cama kindisiti shi-armâtusiti cu ifecti sunori sh-cu-unu ritmo ti cânticu. Multu lli-avea hari cânticlu.

Dupâ moartea-al Walt Whitman, tru 1892, piisia Amiricanâ avea ñicuratâ niheamâ, sh-vrea s-dutsea nica hima, ama, la 1912, **Harriet Monroe** dishellisi calea ti-unâ vârtoasâ xana-amintari a piisillei anda anthimille *Poetry - A Magazine of Verse* (Piisia - Unâ rivistâ ti Stihu), tu căsâbâlu Chicago. Aestâ fu prota rivistâ ancllinatâ mashî ti piisii.

Rivista agiumsi tu ptsânu kiro boatsea cumândârsitoari ti nai ma mărlli piitats ditu etuslu yinghits. Piitats ca **Edwin Arlington Robinson** (1869-1935) sh-**Robert Frost** (1874-1963) avea anyrâpsitâ piimi multu mushati nica ninti di 1912, ama elli inshirâ tu padi ti duñiaua unâoarâ cu sinferlu pali dishtipatu di rivista *Poetry* (Piisia). Robinson anyrâpsi multi piimi narativi inspirati/ entipusiti di liyendili laotikeshtsâ, iara Frost avea agiumtâ unlu di piitatslli Amiricañi nai ma vruts. Piimili al Frost eara-li aplo sh-efcula ti-adhyivâsiri, ama eali pitrundea ahândosu tu psihia umineascâ. Piimi ca *Mending Wall* (Xana-andridzearea a Stizmâllei), *The Road Not Taken* (Calea Niloatâ), *Birches* (Pilpets), *Stopping by Woods on a Snowy Evening* (Shinteari pi ningâ pâduri tu-unâ searâ cu neauâ), shi-alti, agiumsirâ yishteri axioasi tu litiratura clasikeascâ mudernâ Amiricanâ.

Piitats cu-anami inshirâ sh-ditu Middle West(Ascâpitata di Mesi), cari anyrâpsirâ ti locurli-a loru. **Edgar Lee Masters** (1869-1950) anikisi anami cu *Antuluyia Spoon River* – unu bairu di skitsi tsi zuyrâpsea bana ditu ñitslli cãsâbadz. **Vachel Lindsay** (1879-1931) anyrâpsi multi piimi mushati cu uidisits rithmadz tsi facu stihurli a lui s-cântâ. Piimili *Congo* shi *General William Booth Enters Into Heaven* (Stratiyolu William Booth Intrâ tu Paradhisu) apurisea adhyivâsitorlli cu-a loru mistiryiosu rithmo sh-iho ca ti cânticu.

Unu altu mistiryiosu sh-cuntruviirsatu piiti ditu Ascâpitata di Mesi, tsi-apurisea duñiaua cu-a lui stihu libiru sh-tsi pârea ca nipilikisitu, ama rialisticu sh-aleptu di-alântoru, eara **Carl Sandburg** (1878-1967). Vivliurli-a lui di piimi *Chicago Poems* (Piimi di Chicago) sh-*The People* (Oamiñilli) ascotu tu padi simpatia sh-vrearea a piitilui ti oamiñi di-aradâ, ti oamiñi tsi-lli videmu cathi dzuâ anvârliga di noi. **Carl Sandburg** vini tu piisii cu stihlu libiru, altiori lungu, cari s-pari ca prozâ ma nu-i prozâ, cu unâ vreari ti *lingua vulgaris* a oamiñiloru tsi-lli andâmâsimu iutsido sh-cathi dzuâ. Elu vini cu unâ pruopticâ nauâ tsi-u dukimu anda lli-adhyivâsimu piimili. Lumea, bana di cathi dzuâ, s-dishcllidi cu noimi nali, icâ poati-i ma ghini s-dzâtsemu câ noimili ascumti, nidukiti, a curi nu lâ bâgâmu oarâ, iesu tu padi sh-nâ da unâ pruopticâ ma largâ, ma ntreagâ, ti banâ sh-oamiñi.

Mark Van Doren, unu kritikistu al **Sandburg**, rimarca câ: “Piitilu idealu, dzâtsea Schiller, cilâstâseashti mashi câtrâ nsusu sh-nafoarâ. Ama piitilu rialistu mutreashti lumea ashî cumu easti: mushatâ, ti puvrii, hasâ, strâmbâ; sh-elu nu caftâ altâ cu cari s-u-alâxeascâ. Tru-aestâ noimâ, **Sandburg** easti rialistu, sh-ti-atsea oamiñilli l-voru sh-doru ti elu.”

Altsâ piitats nica radicali cari cilâstâsirâ si-s arupâ di itsi traditsi sh-s plâseadzâ unâ nauâ piisii uidisitâ ti kirolu a loru s-facu cunuscuts tu-aestu etusu yinghits. Di elli, **Amy Lowell** (1874-1925) sh-**Ezra Pound** (1885-1977), agiumsirâ s-hibâ cumândarlli a unâlli tâbâbii di piitats ellimatâ *Imagishtsâ*. Imagishtsâlli aspu nu ahândoasâ tiñii ti zborlu di cathi dzuâ, caftâ rithmadz nolli, ufilisescu caduri limbidez sh-amplini di noimi.

Tru mesea sh-daua giunitati a etuslui yinghits, multsâ piitats ixpirimintarâ piisia nu mashi tu formâ, ama sh-tu cuntsânutu. Poati câ atselu tsi-ari adratâ nai ma vârtoasâ entipusi di tuts aeshtsâ fu **T. S. Eliot** (1888-1965). Piimili a lui *The Love Song of Alfred Prufrock* (Cânticlu di Vreari al J. Alfred Prufrock) sh-*The Waste Land* (Pundia), kindurirâ thimellilu a unâlli traditsi di piisii simvulikeascâ sh-greauâ. Eliot anyrâpsi sh-multâ kritikii litirarâ. Thiuriili a lui di analisâ a piisillei entipusirâ unâ trâmbâ di nyrâpsitori amiricañi cunuscuts cu numa di *New Critics* (Nâlli kritikishtsâ). Critikia-a loru shi-ari tu eryu ma multu urnekili, limba, tehniiki ti nyrâpseari sh-nu da ahântu multu di mânaru kirolu sh-bana-a autorlui.

Piitats amiricañi entipusits di urnekili al Eliot suntu **Hart Crane** (1899-1955), **Marianne Moore** (1887-1972), **Wallace Stevens** (1879-1955), sh-altsâ. **e. e. cummings** (1894-1962) s-dipărtă multu di traditsi cu-a lui iexperimenti piitikeshtsâ. Elu ufilisea unâ tipuyrafii sh-puntuatsi fârâ aradâ cu nomurli litirari sh-unâ sintactikii shi zboari, di multi ori, ikendricoasi / icseentritsi, perieryi.

Dupâ doilu polimu mundialu multsâ piitats aprukearâ unu tropu pirsunalu sh-cunfisiunalu. Unâ ribilipsiri s-dukea contra a piisillei impirsunalâ sh-fârâ siyisi/ dukeri imutsiunali. Aua s-facu cunuscuts piitats ca **Randall Jarrell** (1914-1965), **Robert Lowell** (1917-), **Sylvia Plath** (1932-1963). Stillu/ troplu a loru agiumsi cunuscutu cu numă di *confessional poetry* (piisii cunfisiunalâ).

Tu aestâ bitisitâ di etâ yinghits piisia s-minâ pi tuti călliurli, ama cari suntu mărlu călliuri sh-cari suntu nîtsli sh-tsi piitats includi cathi unâ easti greu ti-aspuneari aua. Tu-aesti minări cu multi numi cu *-ismi*, suntu piitats tsi-ankirdhâsirâ cama multâ ixpuneari ca cumu **Charles Olson** (1910-1970), **Robert Creeley** (1926-) tu curentulu cllimatu *pruyictsiunismu*; **Lawrence Ferlinghetti** (1919-) sh-**Allen Ginsberg** (1926-) tu curentulu *beat*; **Ian Hamilton Finlay** (1925-) sh-**William Carlos William** (1883-1963) tu *cuncritismu*.

Suntu sh-piitats tsi nu tsânu di canâ minari icâ curentu sh-nitsi câ au vâra mathiti/ discipulu. Sh-va s-hâbârsimu di elli **Dylan Thomas** (1914-1953) sh-**Theodore Roethke** (1883-1963), a curi piisii amintă cabaia anami.

Tu piisia di limbâ Inglezâ ditu Amirikia di Nordu s-featsirâ cunuscuts tu etuslu yinghits sh-piitats Canadeñi, cari, mărtiriseashti unâ piitesâ tinirâ Canadeanâ, amintarâ unâ sinidhisi/ sinishteari natsiunalâ sh-culturalâ ahoryea di-atsea Amiricanâ. Ama piisia easti univirsalâ sh-cu-ahâtu ma multu anda easti anyrâpsitâ tu-unâ limbâ tsi urdinâ tu ntreaga lumi; ca vârnâoarâ, tu kirolu Elenisticu, cându tuts anyrâpsitorlli a lumillei a noastâ anyrâpsea tu Elinâ. Piitats Canadeñi tsi ankirdhâsirâ idintitati sh-anami suntu multsâ, ama suntu di elli tsi-shi adrarâ numâ nu mashi tu Nordu-Amerikii ama sh-tu ntreaga lumi. **Alfred Purdy** (1918-), **Jay MacPherson** (1932-), **Leonard Cohen** (1934), **Margaret Atwood** (1939-) suntu numi paradhiymatikeshtsâ/ riprizintativi ti piisia Canadeanâ di limbâ Inglezâ.

NOTĂ: *Totna ufilisescu seamnili lle/lli tu zboari ca llepuru, oclli; shi ñe/ ñi tu zboari ca ñelu, ñirlu. Aesti seamni ti-acâkisiri caftâ mashi unu nomu. Seamnili lj/nj caftâ 4-5 nomuri ti acâkisiri sh-ufilisiri sh-anyrâpsitorlli vroarâ nu suntu cunsigventsâ cu ufilisirea a loru. Dauli turlii di seamni nu aducu zñii ti limbâ.

*Daima anyrâpsescu “u” dupâ unâ cunsoanâ tu bitisitâ di zboru sh-dinuntsu cu dhinami sh-sârpeatsâ niufilisirea a lui, tsi adutsi aspârgâciuni shi zñii mari ti limba-a noastâ.

Mihali Prefți

POLEMATI

Tu vecllili polemati halati di pétali
sh-tropati di cicioari ancâltsati.
Tu nauli polemati halati di mutoari
sh-arcotari di gumâ.
Tu polematli yinitoari arucotari isihi
shi-ashuiratu di-aruvelli,
nianyisati nica di capitli a oamiñiloru.

Tu vecllili polemati astrindzeri di-apali
shi-aminări di sâdzets tu fatsi.
Tu nauli polemati armati greali shi stizñi surpati,
tufeki tsi-ascuki focu sh-oamiñi
tsi cadu câti dzatsi sh-yinghits.
Tu polemati yinitoari unâ nauâ moarti isihâ,
aminători isihi nianyisats nica
di capitli a oamiñiloru.

Tu vecllili polemati vâsilleadz tsi-s vâryescu
sh-ñilli di oamiñi tsi-lli ansutsăscu.
Tu nauli polemati vâsilleadz tsi-s vâryescu
sh-milioani di oamiñi tsi-lli ansutsăscu.
Tu polematli yinitoari vâsilleadz
angrupats sumu tsarâ sh-milioani di oamiñi
tsi s-ansutsăscu cu scupadz
nianyisats nica di capitli a oamiñiloru.

TEMÂ TU GALBINU

Dâmcusescu mâyulili
cu topki galbini toamna.
Luñinedzu preriili sh-agrili
cu-arâpositu tu-arapani purtucalii
sh-galbinu-arudzinosu
sh-mi clliamâ curcubetâ.
Tu bitisitâ di Sumedru,
cându, tu murgiu,
ficiuritslli acatsâ coru
anvârliga di mini,
cântândalui cântitsi ti miri
sh-di vreari ti meslu a biriketillei;
io hiu unâ fineri, licurici
cu dintșâ fuviroshi,
sh-ficiuritslli shtiu
câ io mi glârescu.

ZBORLU

Sh-eara tsi noi cllimămu “zboară”,
multâ limbâ,
multi silabi,
cathi silabâ adratâ di-aerâ.

Dapoa eara
tâtseari,
nitsi unu zboru,
nitsi unâ silabâ
curmatâ di limbili yii,
ditu aera câlâtoari.
Shi-ashi, tuti limbili,
pi-anarya-narya, azburândalui,
intrâ tu tâtseari.

CARI HIU IO?

Caplu-ñi da di steali.
Cicioarli-ñi shedu pi cipitli a mâyuliloru.
Pâtuñili a dzeaditoru âñi suntu tu vâlliurli
sh-amealurli a banâllel univirsalâ.
Dighiosu tu halatli a spumâllel di luyurii
prutaritsi âñi tindu mâñili sh-mi-agiocu
cu kitritsealili a tihillei.
Dipushu tu hauâ sh-mi turnai multi ori.
Shtiu tutu tsi-i tu paradhisu,
câ-azburâi cu Dumnidzâ.
Mi lâvâshescu tu sândzâli
sh-matsâli a puvriillei.
Cunoscu astringâtura durutâ a mushuteatsâllei
sh-apurioasa ribilipsiri a omlui
dinintea a seamniloru: “Nu ti-aproaki”.
Numa a mea easti Averlu
sh-hiu nai ma fândâsиту acâtsatu
ditu universu.

SH-ELLI ASCULTĂ

Surpats cāsâbadzli.

Aminats pi stizñi shi-adrats-li cumäts.

Surpats facturiili sh-catidralili, mâyâziili

sh-casili shi-adrats cuculici-cuculici

di ketsari sh-learnni sh-tâciuñi:

Voi hits suldatslli sh-io vâ cumândârsescu.

Adrats cāsâbadzli.

Mutats pali stizñili.

Xanadrats facturiili sh-catidralili sh-casili.

Adrats adârâminti ti banâ sh-lucru:

Voi hits huzmikearlli sh-tsitâtseañilli:

Noi vâ cumândârsimu.

RONDEAU PI LUNĂ

“Vrearea-i unâ ushi tsi va-u dishcllidemu diadunu”.
Ashi shi-aspunea unu-alantui sumu lunâ
t-unâ seară cându ñiurizma a muhlâllei di frândzâ
sh-di trandafilu crehti sh-patati
yinea pi vimtu.

Shidzurâ amânatu multi sihăts atsea seară.
Mutrirâ multâ oară pi lunâ shi-lli bâgarâ numa
nasturu di-asimi, pară di halcumâ,
culâtsicu di bronzu,
tâpsii di malmâ, cârunâ kirutâ,
capelâ di bâcâri tsi kicâ tu api ahândoasi.

“Ti oamiñi ca noi,
ca noi doilli,
easti luna”.

SFINXULU

Cu gura ncllisâ shidzushi tsintsi ñilli di añi
sh-vârnâoarâ nu-ai sâlâghitâ unu zboru.
Flumini di oamiñi tricurâ, câlitori,
sh-tsâ bâgarâ ntribări
sh-l-apândisishi cu oclilli ca cinusha
tsi nu-ascapirâ canâoarâ,
sh-budzâli daima astreasi.
Vârnâ gurlidzatu di canâ turlii
nu-ari inshitâ ditu gugiumoilu a tãu di ets
ca câtushi.
Io hiu unu cari shtiu tutu tsi shtii sh-tini
sh-ñi tsânu antribârli a meali: io shtiu
apandisili tsi li-ascundzâ tini.

FIFTY-FIFTY

Tsi-avemu noi doilli
s-ampârtsâmu fifty-fifty,
ta s-lomu cathiunu câti giunitati?
Unâ biblii, unâ ligâturâ di cãrtsâ ti giocu?
Unâ farmâ, unâ tiyani?
Unâ balconi, scãrli di dininti
pi cari s-shidemu?
Cumû putemu s-himu sots
cãndu tini azburãshsâ unâ limbâ
sh-mini azburãscu idhyi limbâ
sh-tini nu mi-acãkiseshtsâ canãoarâ
sh-mini nu ti-acãkisescu canãoarâ?

PÂLÂCĂRII DI CILEKI

O Dumnidzale, bagâ-ñi mi pi-unâ amoni.
Bati-mi, ciucutea-mi shi-adarâ-mi unu lostru.
Alasâ-mi s-mi higu tu mururli veclli sh-habini.
Alasâ-mi s-mutu shi-s hâbinedzu
thimelliuri veclli.

O Doamne, bagâ-ñi mi pi-unâ amoni.
Ciucutea-mi shi-adarâ-mi unu hirugu di cileki.
Hidzi-mi tu grendzâli tsi zâptâsescu
unu azgrâmâ-nioru.

Llia piroñi arushiti shi-astrindzi-mi
tu grendzâli ditu mesi.
Voiu s-hiu na marea penurâ tsi zâptâseashti
unu azgrâmâ-nioru tsi da di steali
tu noptsâli ñirli.

LIMBILI

Limba nu-ari mânushi
Di tsi s-acatsâ oamiñilli
Sh-sâ-u nseamnâ ta sâ-u tsânâ minti.
Easti unu arâu, limba aestâ,
Cari unâ oarâ t-unâ ñilli di añi
S-arupi sh-disfatsi nâ nauâ cali
Câtrâ ukeanu.

Easti unu ifluviu di munti
Tsi curâ tu välliuri
Di la unâ farâ la altâ,
Astalli sinuri sh-s-ameasticâ.

Limbili moru c-arâurli.
Zboarâli tsi tsâ shutsâ limba adzâ
Curuiti pi câlupea a minduierloru
Namisa di dintsâlli sh-budzâli
Tsi li curmâ tu-estu sticu di oarâ
Va s-hibâ hiruylifi tâlâiti
Tu dzatsi ñilli di añi di-aua shi-nclo.

Cântâ sh-cântândalui, adu-ts aminti,
Cânticlu a tău moari sh-s-alâxeashti,
Sh-mâni nu va s-hibâ aua,
Ca vimtulu tsi bâtea
Tora sh-dzatsi ñilli di añi...

ACTSIUNARLU

Va negu l-actsiuñi c-unâ lunâ.

Câtu-ñi tâxits ti ea?
Mutrits, easti lunâ nauâ sh-luñinoasâ.
Câtu-ñi dats ta s-ahurhescu? Câtu?

Tsi-i aestâ! Iu s-ari avdzâtâ s-tâxeshtsâ pi lunâ?

Adi-vâ, yinits, domñi, yinits.
Aestâ-i nâ lunâ vârtoasâ, garantatâ.
Altâoarâ poa' s-nu-avets tihea
s-tâxits pi-unâ ahtari lunâ anvârtitâ
sânâtoasâ di optusprâdz di carati di malmâ.
Putets s-adrats di ea unâ ñilli di neali di numtâ,
ditu aestâ lunâ di malmâ.
Vâ siyuripsescu câ malma sh-vrearea
va s-tsânâ ti daima,
sh-dapoa, nica unâ ñilli di aña.

Yinits, domñi, fârâ shicai, tâxits!

APUNTEA DI PI CALEA CLARK

Pulbiri di cicioari
Sh-pulbiri di-arucotari.
Vagoani sh-oamiñi tsi trecu;
Tutâ dzua cicioari shi-arucotari.

Tora
... Mashi steali sh-negurâ.
Unu geandarmu singuru,
Dauâ giucâtoari di cabaretu,
Steali sh-negurâ diznău,
Nu mata suntu alti cicioari shi-arucotari,
Nu mata ari pulbiri sh-vagoani.

Bots di dulari
Sh-kicuti di sândzâ
...
Bots di iniñi frâmti,
... Bots cântândalui, cântândalui,
Ma molavi di steali,
Ma molavi di negurâ.

LIBIRTATEA EASTI UNÂ ADETI

Libirtatea easti unâ adeti
sh-unu strañiu ti purtari
tsi niscântsâ su'-amintats s-lu poartâ,
sh-altsâ nu va-lu cunoascâ vârnâoarâ.

Libirtatea easti ieftinâ,
icâ ashi cumu shi strañilu,
easti multu scumpâ.
Oamiñilli bana sh-da s-u-aibâ.

Libirtatea easti unâ apurii:
oamiñilli tsi-u au, di multi ori
nu shtiu câ-u au,
pânâ cându-u keru
sh-nu mata-u au.

Tsi va s-dzâcâ aestâ?
Libirtatea-i unâ angucitoari?
Ashi-i, prota sh-nai ma mari
di tuti angucitorli.
Ta s-hii libiru easti ashi shi-ashi:
pots sh-nu pots:
innâtorlli potu s-aibâ libirtati,
mashi s-nu paraimnâ vârnâoarâ
alargu di libirtati;
alâgâtorlli sh-elli au libirtati,
mashi s-nu paralagâ;
mâcâtorlli di multi ori
shi-au paramâcatâ libirtatea
ta s-mâcâ,
sh-biutorlli shi-au parabiutâ
mushata libirtati ti beari...

**ELEFANDZĂLLI
SUNTU ALTĂ TURLII
TI ALTI TURLII DI OAMIŢI**

Wilson sh-Pilcer shi Snack shidea
dinintea a elefantului di la gârdina zoologică.
Wilson dzâsi, “Cumii lli-i numa? Easti
di-Asii i Africa? Cari-lli da s-măcâ? Easti
mascuru i feaminu? Căts añi ari? Amintă
dzeamiñi elefantzălli? Căts paradz va s-lu hârneshtsâ?
Căts kiladz ari? Ma s-moară, cătu custuseashti
s-ancupări altu? Ma s-moară, tsi-adari
cu oasili, lărdia, kealea? N-afoară di mutriri,
tsi altutsiva pots s-adari cu elu?”

Pilcer nu-antribă tsiva; bābālea mashi tsiva ti elu,
“Cātu ună casă di mari! Cu firidz sh-ushi. Ureclili
canda-lli criscură tu agru; mari arhitectu Dumnidzălu
cu natslli a Lui. Lli-adră cicioarli... Doamne!
Shadi mprostu ca ună apunti pisti ună apă ahândoasă.
Fatsa-lli easti anvirinată sh-ocllili lli suntu molayi.
S-dzâtsi că taha elefantzălli suntu ndilicats cu natslli a loru.”

Snack, mutri nsusu-nghiosu sh-pân’ tu soni
dzâsi ti elu: “Multu thiriu aspuni pi dinafoară
sh-bagu acătsătură că ari nă inimă multu vârtoasă;
potu s-mi-acatsu cu cari s-hibă că-i vârtoşu nuntru
ca nă căldari ayunusită cu halcumă”.

Elli nu s-andāvāsiră ici. Nu-shi arcară zboari
uruti unu-alântui.
Trei oamiñi vidzură elefantulu trei turlii,
shi-aestu lucru nu-asparsi dipu tsiva.
Nu shi-asparsiră dzua ansurinată
di dumânică după prândzu...
“Dumânică yini mashi ună oară
tu sâptâmână,” sh-dzâsiră elli unu-alântui.

BIUYRAFII

Unâ biuyrafii, tiñisits domñi, lipseashti
s-ahurheascâ – cu-adhyiatlu a unlu omu,
cându oclilli a lui andâmâsescu prota oară
luñina a dzuâllei – sh-dapoa nâinteadzâ
câtrâ moarti, cându luñina a dzuâllei keari;
shi-ashi, biuyrafia, dapoa, s-bitiseashti –
ma s-hibâ di nu-alâxeshtsâ arâdâpsirea
shi-ahurheshtsâ cu moartea sh-nedz nâpoi
câtrâ amintari –
ahurhinalui bana cu unâ sfinduki sh-ti
miñi nâpoi câtrâ sârmânitsâ –
tu cari catastisi, tiñisits domñi, biuyrafia
ascapâ, easti etimâ cându subgectulu a tău
s-amintâ, nafoară di pârintsâ, pâpâni, clirunumii,
strâpâpâni, sândzâ, dârâtsinâ, arasâ, oasi, farâ –
shi-aesti, tiñisits domñi, potu s-tindâ multu...

METAMURFOZI

Cându apa s-adarâ glletsu,
shi-adutsi aminti ea
câ unôoarâ eara apâ?

Anda glletslu s-adarâ pali apâ,
shi-adutsi aminti elu
câ eara nâoarâ glletsu?

NIBUNLU ANYISĂTORU

Earamu protlu di nibuñi
(Ashi mi-anyisamu)
Sh-tuts nibuñilli ditu lumi
Ili bâgarâ tu mini sh-earamu
nai ma marli nibunu di tuts.

Altsâ eara nibuñi tahina,
icâ serli, icâ mashi sâmbâta.
Icâ tu dzâli paraxini,
cumu easti vinirea tu treisprâdzli,
ama io, io earamu nibunu cathi dzuâ
di sâptâmânâ,
sh-cându durñiamu, earamu
nibunlu tsi durñia.
(Ashi mi-anyisamu).

STEALILI

Stealili suntu paramulti ta s-li misuri.
Eali shedu tâbâbii-tâbâbii câti shasi, câti shapti.
Stealili nu-aspunu tsiva shi-aspunu tutu.
Stealili paru asprânditi.
Stealili suntu ahântu multu alargu
sh-nu azburăscu cându lâ-azburăshsâ.

FUMU

Shedu pi scamnu shi-adhyivâsescu dzuarili.

Milioani di oamiñi s-ducu tu polimu,
decari ntredz di elli angrupats, armati
sh-cârăyi adrati cumăts, hoari pitricuti
ndzeanâ tu fumu, sh-cilimeañi sh-tutiputâ
fripti ntredz keru ca neali di fumu
tu vimtu...

Shedu pi scamnu shi-adhyivâsescu dzuarili.

PROTA MATHIMÂ

Angâtanu cu zboarâli pirifani.
Cându sâlâgheshtsâ zboarâ pirifani,
nu-i efcula s-li torñi nâpoi.
Eali poartâ botini lundzâ, sh-greali;
eali imnâ pirifani sh-nu ti avdu
anda lâ greshtsâ –
Angâtanu cu zboarâli pirifani.

FUSKI

Dauâ fuski dukirâ câ avea pi pâltâri
curcubei. Ascântilliarâ nclo tu-aerâ
sh-dzâsirâ:

“Axizeashti s-hii fuscâ
sh-ti treidzâts di sticuri di oarâ,
mashi ta s-acats curcubeulu”.

CÂTU MULTU

Câtu multu mi vrei, unu milionu di crini?
O, multu ma multu di-ahântu,
multu ma multu.

Sh-mâni, poati, mashi giunitati di crinâ?
Mâni, poati, nitsi giunitati di crinâ.

Aestu-i arithmolu a inimâllei a ta?
Ashi misurâ vintulu kirolu.

STEALI, CÂNTITS, PROSUPURI

Adunâ stealili, ma s-vrei.
Adunâ cântitsli sh-tsâni-li.
Adunâ prosupurli a feailoru.
Adunâ-li sh-tsâni-li aîni di dzâli,

sh-dapoa...

disfã mâñili, alasâ-li s-fugâ sh-dzâ-lâ
oarâ bunâ.
Sâlâghea stealili sh-cântitsli s-fugâ.
Sâlâghea prosupurli sh-añilli s-fugâ.
Disfã mâñili sh-dzâ-lâ oarâ bunâ...

KIMATA DI-AMARI

Kimata di-amari nu dânsêashti canâoarâ.
Kimata di-amari dhifturseashti,
dhifturseashti...
Mashi veclli cântits? Aestâ-i tutu tsi shtii
amarea?
Mashi cântitsli veclli sh-vârtoasi?
Aestâ-i tutu?
Kimata di-amari dhifturseashti,
dhifturseashti...

CÂNTICLU A VIMTULUI

Di multu kiro anvitsai cumu s-dormu,
t-unâ veaccli livadi di meri iu vimtulu
tritsea irushi misurânda-shi pâradzlli,
sh-lli amina nclo.

T-unâ livadi pustusitâ di vimtu
cu lumăkili disfapti
ca furtsi tsi-ascultâ i nu-ascultâ canăoarâ.
T-unâ vuloagâ di poñi iu lumăkili
bâga bâts a vimtului ta s-shuirâ:
“Who, who are you?” (Cari hii tini?)

Durñii cu caplu pi bratsu t-unâ dzuuâ
di veară dupâ mirindi oară,
shi-aclo anyisai unâ mathimâ ti somnu.
Fudzii di-aclo sh-dzâshu:
Io shtiu câtse dormu elli - poñilli, shtiu
sh-cumu bagâ bâts ti vimtulu mâlâyaru.
Ari multu kiro di-anda anvitsai
cumu s-ascultu vimtulu tsi cântâ,
sh-cumu s-agârshescu, sh-cumu s-avdu
nciuñiatlu-lli ahândosu,
cumu plâscâneashti sh-curâ,
sumu albastrulu a dzuuâllei shi-a stealiloru
ditu noapti, niholu:
“Who, who are you?”

Cari-i atselu tsi-agârsheshti vârnăoarâ
s-ascultâ vimtulu tsi treatsi
misurânda-shi pâradzlli
sh-lli-arucâ nclo?

PLIXI

Ma s-amu unu milionu di băni s-bânedzu
sh-unu milionu di mortsâ s-moru,
t-unu milionu di vâsili di plixi,
va-ñi alâxescu numa sh-va-ñi bagu
unu numiru nău di casâ,
la cari s-tragu cathi oară cându va s-moru
sh-va-ñi ahurhescu pali bana.

Nu voiu idhyi numâ cathi oară
sh-idhyiulu numiru vecliu di casâ daima,
murindalui unâ ñilli di mortsâ,
murindalui unâ câti unâ cathi moarti
unu milionu di ori:

tini, vrei ashi?

sh-tini?

i tini?

DHIATĂ

Dau izini a gruparloru sâ-ñi ducâ truplu
la mirmintsâ sh-sâ-ñi llia tutu,
caplu, ciciorli, mâñili, tuti:
shtiu câ va s-armânâ tsiva
tsi nu va s-poatâ s-llia.

Sh-dau izini a tsakiloru, a căpriloru shi-a oiloru
a ftohiloru ditu câlivi s-mâcâ trifollilu
di pi murmintulu a meu,
sh-ma s-hibâ di vârnâ lilici galbinâ, ñirlâ,
s-astihiseashti s-creascâ pisti mini,
dau izini a cilimeañiloru cu mâñili ahusiti
a huryiatsloru ditu câlivi s-li-arupâ.

Ñi-avuiu tihi s-bânedzu sh-cu omu avutu
sh-cu omu ftohu, sh-alepshu unlu di doilli;
sh-nu-aspunu a vârnui câtse.

CIURBĂ

Vidzui unu omu cu-anami cumu mâca ciurbă.
Voiu s-dzâcu, dutsea ciurbălu grasu
la gurâ cu lingura.
Atsea dzuuâ, numa-lli eara tu dzuari
anyrâpsitâ cu yrami mări lăi
sh-ñilli di oamiñi azbura ti elu.

Anda-lu vidzui,
shidea mpadi cu caplu aplicatu
pisti unu misuru
sh-dutsea ciurbălu la gurâ
cu lingura...

FARMERLU DI ILLINOIS

Angrupats aushlu farmeru di Illinois cu tiñii.
Tu noptsâli di Illinois ditu bana a lui durñia
dupâ dzâli ntredz di lucru pi agrili
cu misuri di Illinois.

Tora s-arcă pi-unu somnu lungu ti daima.
Vimtulu tsi lu-avdza pritu hârsafea
sh-fundili di misuri,
vimtulu, tsi-lli kiptina barba
ahânti tahinimi cându neaua shidea albâ
pi urecllili galbini di crini
la ambarea di misuru,
idhyiulu vimtu va s-shuirâ tora
pisti loclu aestu
iu mâñili a lui, poati,
anyiseadzâ misurlu di Illinois.

PUETLU DI CHICAGO

Salutai/Ghinuii unu canu.
Lu vidzui t-unâ yilii.
Sumarâsi, sumarâshu sh-mini.
Shi-adră kealea di pi frâmti sufri-sufri;
adrai sh-mini ashi.
Lli dzâshu, “S-bânedz, io ti cunoscu”.
Sh-fuii unu minciunosu câ dzâshu ashi.

Tea! Omlu ditu yilii!
Minciunosu, nibunu, anyisâtoru, theatrinu,
suldatu, pulbirosu biutoru di pulbiri –
Tea! Va ta s-yinâ cu mini,
nghiosu pi scârli ascutidoasi
sh-vârnâ nu mutreashti,
cân' tuts suntu vgats.

Sh-hipsi cotlu tu-a meu;
Kirui tutu – mashi pri elu nu.

METROLU

Dighiosu, namisa di mururli di-aumbrâ,
iu nomurli a herlui shi-aspunu putearea,
botsli a foamillei facu shicăi.

Bârbatslli câpâits di la trenlu di sumcali
cu-anumirlli aplicats sh-humilli,
sh-vearsâ arâslu tu lucru.

OASILI

Arcats-mi tu-amari.
Dighiosu pi fundulu a amarillei di sari sh-udăturâ.
Canu aratru nu va s-da di oasisi a meali.
Nicâ unu Hamlet sâ-ñi tsânâ fâltsâli
tru mânâ shi-s dzâcâ câ-ñi fudzirâ shicăili,
sh-cumu gura-ñi shadi dishellisâ.
Vâr' pescu lungu, cu oclli verdzâ,
va-ñi ascoatâ ocllilli,
sh-altsâ peshtsâ buisits va s-gioacâ dea mijalui,
sh-va s-hiu cânticu di bumbunidzari,
plâscânitu di-amari,
dighiosu pi padea di sari sh-udăturâ.

NAMISA DI DAUÂ OAHTI

Namisa di dauâ oahti
shadi veccliulu câsâbă.
Casili s-fânârsescu ndzari
shi-acupirâmintili sh-poñilli
sh-murgiulu sh-ascutidea,
sh-nutia, sh-aroaua,
suntu tuti aclo.

Oamiñilli s-ancellinâ
shi-s discurmâ
câ lli-acâtsă somnulu.
Shi-unu zâvonu di yisi
lli-anvâleashti tuts.

JACK

Jack eara unu tivikelu pirifanu sh-sumulaiu.
Lucră treidzāts di āni la calea di heru,
dzatsi sihāts pi dzuuā,
sh-pālñili-lli si-avea adratā ca kealea di talpā.
S-avea ansuratā c-unā mulliarī livendā
shi-avurā optu cilimeāni,
sh-mulliarī-sa-lli muri
sh-cilimeāñilli criscurā mări
sh-fudzirā sh-lli-anyrāpsea a aushlui
unā oarā tu doi āni.
Aushlu muri tu casa ftohā
cumu shidea pi scamnu tu soari, aspunāndalui
armāsāturi di thimiseri la altsā aushi
veduvi sh-cu fumeallia tutā asprānditā.

Fatsa-lli eara hârâcoapâ cumu-lli eara shi-anda bâna –
eara-lu unu tivikelu pirifanu sh-sumulaiu.

IARBA

Adrats cuculici analti di trupuri
Austerlitz sh-Waterloo.
Anvâlits-li cu locu sh-alâsats-mi s-ñi-adaru huzmetea –
Io hiu iarba; anvâlescu tutu.

Adrats cuculici analti sh-Gettysburg
Sh-anvâlits-li ghini Ypres sh-Verdun.
Arcats locu cu lupata sh-alâsats-mi s-lucredzu.
Doi aña, dzatsi aña, sh-câlitorlli
va s-antrebâ conductorlu:
Tsi locu i-aestu?
Iu himu tora?

Io hiu iarba.
Alâsats-mi s-ñi-adaru huzmetea.

HARAU

Antribai dhascalli tsi da nvetsu ti noima a banâlle
s-ñi-aspunâ tsi easti haraua.

Mi dushu sh-la mărlli, tsi cumândârsescu
ñilli di huzmikeari.

Tuts minarâ caplu sh-sumarâsirâ;
taha vreamu sâ-ñi facu hazi cu elli.

Sh-t-unâ dumânicâ dupâ prândzu,
mi priimnamu mardzina di-arâulu Desplaines
sh-vidzui unâ parei di Unguri, sumu poñi,
cu mullerli sh-cilimeañilli a loru,
sh-unu talaru di birâ, sh-unu acurdionu.

